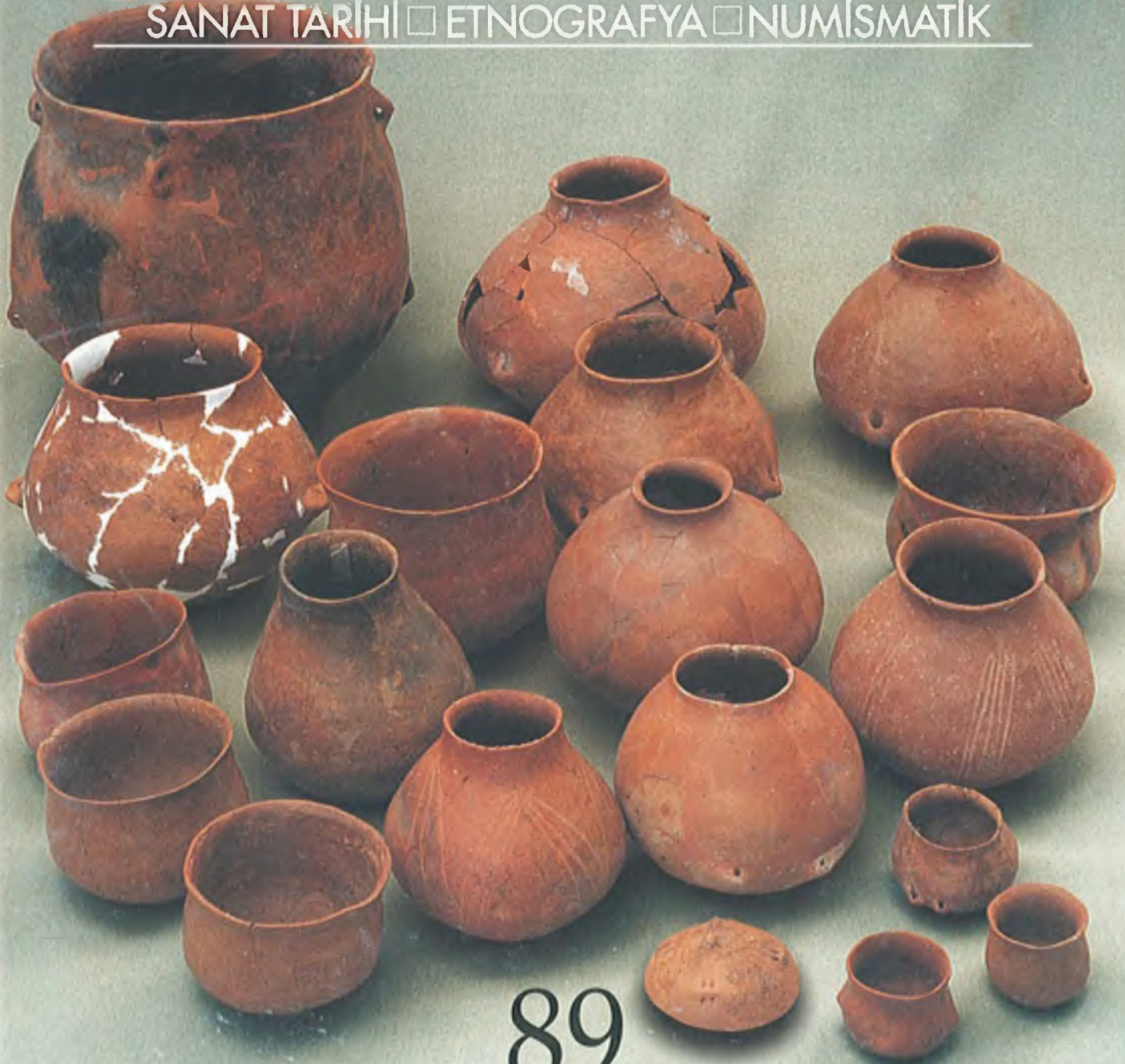

PREHİSTORYA □ ARKEOLOJİ □ ESKİÇAĞ TARİHİ

ARKEOLOJİ VE SANAT

SANAT TARİHİ □ ETNOGRAFYA □ NUMİSMATİK

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Yönetmeni
Nezih Başgelen

İdari Yönetim
Bilge Başgelen

Düzenleme
Füsun Ululülke

Onur Kurulu
Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal
Prof. Dr. Halet Çambel
Hon. Dr. Dr. Çelik Gülersoy
Prof. Dr. Jale İnan
Prof. Dr. Doğan Kuban
Prof. Dr. Machteld J. Mellink

Danışma Kurulu
Prof. Dr. Nezahat Baydur
Prof. Dr. Oktay Belli
Prof. Dr. C. Greenewalt Jr.
Prof. Dr. Harald Hauptmann
Prof. Dr. Werner Jobst
Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu
Prof. Dr. Önder Küçükerman
Prof. Dr. Hasan Malay
Prof. Dr. Recep Meriç
Prof. Dr. Robert Ousterhout
Prof. Dr. Mehmet Özdoğan
Prof. Dr. Engin Özgen
Prof. Dr. Mirjio Salvini
Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu
Prof. Dr. Veli Sevin
Prof. Dr. Celal Şengör
Prof. Dr. Uğur Tanyeli
Prof. Dr. Stefanos Yerasimos
Prof. Dr. Levent Zoroğlu
Doç. Dr. Vedat Çelgin
Doç. Dr. Oğuz Tekin

Redaksiyon Kurulu
Ali Akkaya
Chris Lightfoot
Aksel Tibet

İzmir Temsilcisi: Şükrü Tül
Basın Danışmanı: Engin Akyüz
Belgeleme: H. Semih Eralp
Dizgi: Arkeoloji ve Sanat Yayınları
Film ve Renk Ayrımı: Diaçan
Baskı: Kanaat Matbaası

Kapak Fotoğrafı
İlıpınar, basık gövdeli kaplar
J. Roodenberg

İdare Yeri ve Yazışma
Hayriye Cad. Çorlu Apt. 3/4
80060 Beyoğlu - İstanbul
Tel.: (0 212) 293 03 78 - 245 68 38
Fax: (0 212) 245 68 77

PREHİSTORYA □ ARKEOLOJİ □ ESKİÇAĞ TARİHİ

ARKEOLOJİ VE SANAT

SANAT TARİHİ □ ETNOGRAFYA □ NUMİSMATİK

"Ancak memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ilerde tarafımızdan meydana çıkarılarak ilmi bir surette muhafaza ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan abidelerin muhafazaları için müze müdürlüklerine ve hafriyat işlerinde kullanılmak üzere arkeoloji mütehassıslarına kat'î lüzum vardır."

Gazi Mustafa Kemal

İÇİNDEKİLER

- Perge - Tykhe Heykeli 2
Jale İnan
- Lydia'da Yerel Dinler ve Günah Çıkarma Yazıtları 8
Hasan Malay
- Doğu Marmara Bölgesi, Ilıpınar Kazıları 16
Jacob Roodenberg-Songül Alpaslan Roodenberg
- Anadolu'da Önemli Bir Ortaçağ Kenti/An Early Mediaeval City in Central Anatolia: Amorium 22
Chris Lightfoot - Yalçın Menteş
- Tarihin İlginç Bir Tesadüfü/A Strange Coincidence in History..... 32
Sencer Şahin
- Bulanık Leter (Elmakaya) Köyü Buluntuları 36
Adil Evren
- Arkeolojinin Bazı Sorunları ve Çözümü Konusunda Bir Model Olarak Şehir Arkeolojisi..... 41
Adnan Baysal
- Arkeoloji ve Yerel Yönetimler: Van-Hakkâri Valilikleri..... 45
Aynur Özfirat

Yayınlanan yazılardaki bilimsel görüş ve düşünceler yazarına aittir.
Yazı ve her türlü görsel malzemenin yayın hakkı saklıdır.

Yıl: 21 Sayı: 89 Mart - Nisan 1999

Arkeoloji ve Yerel Yönetimler VAN ve HAKKÂRİ VALİLİKLERİ

AYNUR ÖZFIRAT

Sık sık tekrarlandığı gibi, gerçek anlamda bir uygarlıklar ülkesi olan Türkiyemiz buna paralel olarak onbinlerce ören yerine sahiptir. İnsanlığın ilk yerleşimlerinin, daha doğrusu ilk köylerinin kurulduğu bu topraklar dünyanın hiçbir yerinde rastlanmayan çeşitliliğiyle, çok köklü ve renkli bir geçmişin izlerini taşır. Bu zengin miras bugün bu toprakların sahibi olan bizlere ağır bir sorumluluk da getirir. Oysa atalarımız Osmanlılar, ne yazık ki, bu konuya fazla ilgi duymuş değillerdir. Nitekim Osmanlı sınırları içindeki pek çok eser, bu ilgisizliğin acı bir sonucu olarak Mısır, Yunanistan, Mezopotamya ve Anadolu'dan, imparatorluğun sağladığı izinlerle, Louvre ve British Museum başta olmak üzere, tüm dünyaya dağılmıştır. Neyse ki, XIX. yüzyılın sonlarına doğru bir Osman Hamdi Bey yetiştirebildik ve O'nun bireysel çabalarıyla bazı eserleri yurdumuzda tutabildik.

Ülkemizde gerçek anlamda arkeoloji ve eski eser bilinci Cumhuriyet döneminde başlar. Atatürk'ün

öncülüğü bu alanda da tartışılmaz. Modern üniversitelerde arkeoloji eğitiminin başlatılması, Türk Tarih Kurumu'nun kuruluşu ve ilk bilimsel kazılar hep O'nun eseridir. Atatürk en sonunda malvarlığının büyük kısmını bir vasiyetname ile Türk Tarih ve Dil Kurumlarına bırakarak bu konuya verdiği önemin ne denli büyük olduğunu göstermiştir. Bu sayede modern Türkiye'de arkeoloji bilimi oldukça hızlı bir gelişim geçirmiş ve uluslararası standartlarda arkeologlar yetişmiştir.

Günümüzde Türkiye'deki arkeolojik kazı ve araştırmaların sayısı hızla artmaktadır. Hatta öyle ki, Kültür Bakanlığı zaman zaman bu bilimsel etkinliklere katılacak müze temsilcilerini bulmakta bile zorluk çekmektedir. Örneğin, müzelerce yapılan kurtarma kazıları dışında, yerli ve yabancı bilim kurullarınca yapılan 1998 yılı kazılarının toplam sayısı yaklaşık 120 civarındadır. Bunlardan büyük bir bölümü de yerli ekiplerce gerçekleştirilmektedir. Bu büyük sayı kültürel zenginliğin yanı sıra fi-

Van Kalesi Höyüğü kazı çalışmaları, 1991.

Gevaş Tarihi Türk Mezarlığı restorasyon çalışmaları, 1992

Van Bölgesi Tarih ve Arkeoloji Araştırma Merkezi.

Karagündüz Nekropolü 1 no'lu mezar kazısı, 1992

Karagündüz Hüyükü kazıları, 1998

nans sorununu da beraberinde getirmiştir. Farklı disiplinler ve birçok bilim adamının katılımıyla yapılan bu çok masraflı çalışma için geniş çaplı finansla ihtiyaç olduğu kuşkusuzdur. Kazı ve araştırma izinleri ile yerli kazılar için parasal destek sağlayan Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü hızla artan bu sayı karşısında, özellikle müzelerle ortaklaşa yapılan kazılar için finansman konusunda çok büyük zorluk çekmeye başlamıştır.

1989 yılında bu sorunun çözümü için yeni bir uygulama başlatılmıştır. Bu yeni sistemin kuruluş hikâyesi şöyle özetlenebilir: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Van Bölgesi Tarih ve Arkeoloji Araştırma Merkezi'nin kurucusu ve ilk müdürü Prof. Dr. Afif Erzen 1983'te emekli olur. Aynı yıl müdürlük görevini Prof. Dr. M. Taner Tarhan devralır ve bu görevi 10 yıl sürdürür. Öykümüz bu sıralarda başlar. Tarhan bakınız bu konuda ne diyor: "... 1983'ten itibaren hazırlayıp bilim dünyasına tanıttığımız ve 1986'da Unesco'ya sunduğumuz Van Kalesi ve Eski Van Şehri Tarihi Milli Park Projesi

1987'deki kazılarımızla uygulama aşamasına geçti. 1988'de de Gevaş/Hişet Kalesi Tarihi Türk Mezarlıkları ve Çevresi Koruma Geliştirme Projesi'ni uygulamaya koyduk. O zamanki adıyla Kültür ve Turizm eski bakanı sayın M. Tınaz Titiz'i, üniversitemizi ziyaretinde Van'a davet ettim. Sağolsunlar sözlerinde durdular ve geldiler, meslektaşım Eski Eserler ve Müzeler eski genel müdürü Altan Akat'la birlikte. Yapılan yoğun fikir jimnastiği sonunda şiddetle ihtiyaç duyulan devamlı ana kaynak yaratıldı, hem de devlete yük olmaksızın. İlgili genel müdürlük ve vilayet arasında yapılan protokolle, il özel idaresince ören yerleri giriş ücretlerinden toplanacak gelir, o yöredeki arkeolojik kazı, restorasyon ve onarım projelerine sarfedilecekti. Van pilot bölge ilan edildi ve bu daha sonra 17 vilayette de uygulanmaya başlandı..." Van'daki bu protokole taraf olarak imzalar, sayın genel müdür Altan Akat ile Sayın Vali Adnan Darendeliler tarafından atılmıştı.

Sayın Tınaz Titiz aynı yılın ekim ayında Türkiye'nin en seçkin turizmcileriyle birlikte bir kez daha Van'a geldi. Bu heyette, merkez müdürü Prof. Dr. M. Taner Tarhan ve müdür yardımcısı Prof.

Van Valisi Sn. Abdülkadir Sarı ve Hakkâri valisi Sn. Nihat Canpolat'ın Van Kalesi ziyareti, 1998.

Dr. Veli Sevin danışmanlık görevini üstlenmişlerdi. Tarhan'ın yukarıda sözünü ettiği protokol 1 Ocak 1989 tarihinden başlayarak yürürlüğe girdi. Aynı yıl, tümü Van Projesi kapsamında olan: Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazıları, Gevaş Tarihi Türk Mezarlıkları Kurtarma Kazısı ve Ege Üniversitesi'nden Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu'nun yönetimindeki Dilcaya Höyüğü Kazısı desteklenmeye başlandı. Böylelikle yerli kazılar için yeni bir finans kaynağı yaratılmış oluyordu. Hocam Prof. Dr. M. T. Tarhan'ın bu katkısının Türk arkeolojisinin gelişmesine büyük yararı olduğu kuşkusuzdur.

İlk kez Van'da yapılan bu protokol en iyi Van'da yürürlüğe konmuştur ve giderek sistemleşen bir şekilde günümüzde de devam etmektedir. O günden beri görevde olan sayın valilerimiz Adnan Darrendeliler, Mahmut Yılbaş ve Abdülkadir Sarı'nın son derece olumlu yaklaşımları ve gayretlerinin önemi ise gözardı edilemez. Tüm bunların sonucunda Van her yıl giderek artan sayısı ile bugün ülkemizin en çok kazı yapılan illerinden biri haline gelmiştir.

Henüz İstanbul Üniversitesi'nde öğrenciyken 60'lı yılların başında Van-Çavuştepe kazısında arkeolojiye başlayan diğer hocalarımız da yeni kazılara

Van Valiliği'nin Van Kalesi'nin eteğinde yaptırdığı Van Evi. Soldan sağa: Valilerimiz Sn. Nihat Canpolat, Sn. Abdülkadir Sarı; kazı ekibinden Aynur Özşırat, Anıl Yılmaz ve Pınar Kandal, 1998.

Hakkâri Valisi Sn. Nihat Canpolat'ın, Hakkâri Kalesi'nin eteğinde yapılan kazıyı ziyareti, 1998.

bu protokolle başlamışlardır. Bugün devam eden bu kazıları kısaca sıralayacak olursak: Prof. Dr. Oktay Belli'nin başkanlığındaki Yukarı ve Aşağı Anzaf Urartu Kaleleri ile Van Müzesi'yle birlikte yürüttüğü Yoncatepe Kalesi ve Nekropolü; Prof. Dr. A. Çilingiroğlu'nun başkanlığındaki Ayanis Urartu Kalesi; Prof. Dr. V. Sevin ve Van Müzesi'nin birlikte sürdürdükleri Karagündüz Höyüğü ve Nekropolü ile Altıntepe Urartu Nekropolü kazıları. Bu ekibin dışında, Van'daki Yüzüncü Yıl Üniversitesi de çalışmalarını aynı şekilde yürütmektedir. Bu proje, Prof. Dr. Abdüsselam Uluçam ile Van Müzesi'nin birlikte gerçekleştirdiği Van Hüsrev Paşa Külliyesi Kazı ve Onarım Çalışmaları'dır. Ancak bu arada şunu da belirtmek gerekir ki, bu etkinliklere İl Özel İdaresi'nin yanında Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile ilgili üniversitelerin de destekleri vardır.

Van bölgesinde yürütülen kazı ve yüzey araştırmalarının gelişmesindeki diğer bir önemli etken de bölgede 30 yıldır faaliyet gösteren İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Van Bölgesi Tarih ve Arkeoloji Araştırma Merkezi'dir. Bugün müdürlüğünü Prof. Dr. V. Sevin'in yaptığı ve artık kurumlaşmış olduğunu söyleyebileceğimiz bu merkezde, hocalarımızın hocası Prof. Dr. Erzen'den sonra 4. kuşak yetişmiştir. 1990 yılında bu çatı altında Ege Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün birlikte gerçekleştirdiği "III. Uluslararası Anadolu Demirçapları Sempozyumu", yine Van İl Özel İdaresi'nin katkıları sayesinde konularımız için, kendi ifadelerine göre, uzun yıllar unutulmayacak kadar mükemmeldi.

Kazı ekipleri ve Van Valiliği arasındaki mükemmel uyum sonucunda bölgedeki arkeolojik çalış-

malar giderek artan bir ivme kazanarak devam etmektedir. Özellikle son yıllarda, sayın vali Abdülkadir Sarı'nın büyük ilgileri sonucunda Van bölgesi kazıları daha düzenli birer projeye dönüşmüş, bütçe sorunu büyük çapta çözümlenmiş gibidir. Nihayet, Van'daki bu uygulama gerçekten de ülkemizdeki diğer kazılara örnek olabilecek bir sistem haline dönüşmüştür. İnancımız, bu sistemin ülkemiz arkeolojisinin gelişmesine büyük katkılarda bulunabileceği yolundadır. Burada en önemli nokta devamlılıktır; systemsiz ve düzensiz bir kaynak, miktarı ne olursa olsun, bir kazı için yeterli değildir. Değişik bilim dallarından geniş ekiplerle yürütülen kazıların başarıya ulaşabilmesi için gerekli olan planlama ise ancak süreklilikle yapılabilir.

Bu işbirliğine diğer bir örnek de, arada herhangi bir protokol olmamakla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti'nin arkeolojik olarak şimdiki kadar hiç incelenmemiş ve bu açıdan tam bir *terra incognita* olan, güneydoğu uçta, Hakkâri ilimizdeki çalışmalarlardır. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sağladığı izinlerle Van Müzesi ile İstanbul Üniversitesi Van Bölgesi Tarih ve Arkeoloji Araştırma Merkezi 1997 yılından beri Hakkâri'de kazılar yapmaktadır. Uzun yıllardır Doğu Anadolu'da sürdürdüğü diğer projelerine nazaran Hakkâri kazılarına büyük önem veren hocam Prof. Dr. Veli Sevin'in bilimsel danışmanlığı ve Van Müze Müdürü Ersin Kavaklı'nın başkanlığı altında yürütülen bu çalışmalara karşı Sayın Vali Nihat Canpolat'ın gösterdiği özen kazılarımızın başlaması ve devamında en önemli etken olmuştur. Bu sayede bölgenin karanlıklar içinde olan arkeolojik potansiyeli aydınlanmaya başlamıştır. Nitekim Hakkâri kent merkezinde 1998 yazında bulunan ve arkeoloji dünyasının bugüne değin hiç bilmediği, Erken Demir Çağı'na ait eşsiz steller bu güzel işbirliğinin bir ödülü olmalı.

Söz konusu çalışmaların daha iyiye giderek devam etmesi dileğiyle yazımıza son verirken, madde destekleri ve yanısıra bizim için bir o denli önemli olan sıcak ilgi ve dostlukları için valilerimiz sayın Abdülkadir Sarı ve sayın Nihat Canpolat'a şükranlarımızı sunmanın zevkli bir görev olduğunu belirtmek isterim. Sevgili Tarhan Hocamız'a ise bugün bizlere böylesine rahat bir çalışma ortamı sağladığı için sonsuz teşekkürler.